

MEZOLITICUL DE LA OSTROVUL CORBULUI, O NOUĂ AȘEZARE DE TIP SCHELA CLADOVEI

DE

FLOREA MOGOȘANU

Începînd cu anul 1964, în zona Porților de Fier, pe o distanță de peste 100 km de-a lungul văii Dunării, au fost întreprinse ample cercetări și săpături arheologice. Cu acest prilej, s-au făcut numeroase descoperiri printre care se numără și cele aparținînd așa numitei culturi Schela Cladovei, pe care descoperitorul, V. Boroneanț, a atribuit-o epipaleoliticului final. Este vorba de descoperirile de la Schela Cladovei (stațiune eponimă), Ostrovul Banului (lingă Drobeta Turnu Severin), Icoana, Răsvrata, Veterani-terasă (Cazanele Dunării) și Alibeg (com. Pescari, jud. Caraș-Severin)¹.

O nouă descoperire de acest fel ne prilejuiește aducerea din nou în discuție a acestei culturi : așezarea din Ostrovul Corbului (com. Hinova, jud. Mehedinți), descoperită în 1973 și săpată parțial în anii următori.

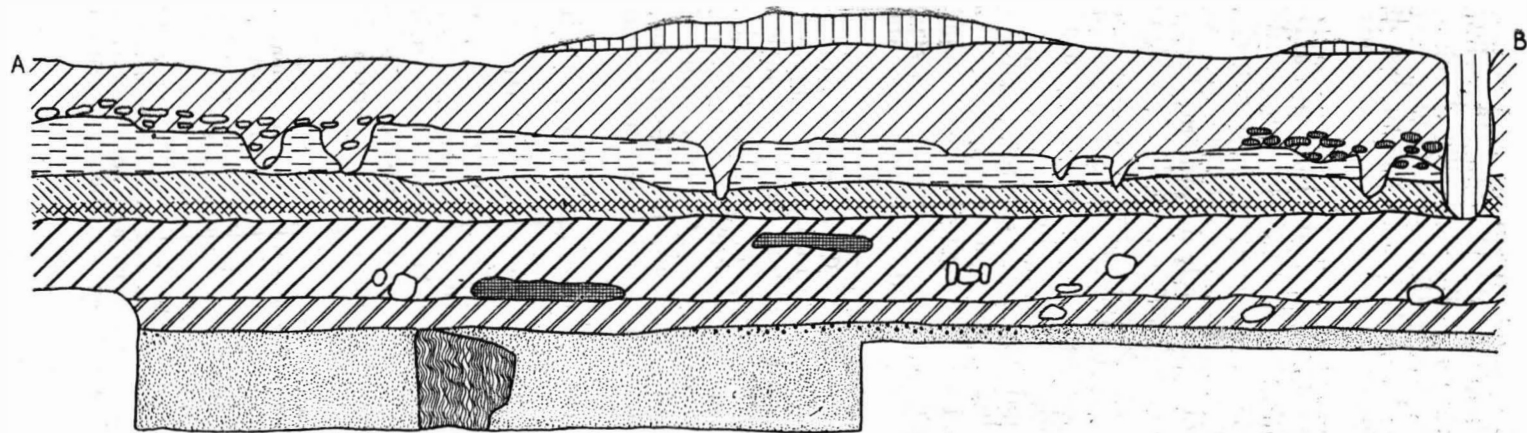
Înainte de a trece însă la prezentarea noilor descoperiri, socotim necesar să rezumăm datele arheologice obținute de V. Boroneanț în cei peste 10 ani de cercetare.

Localizarea așezărilor. Toate așezările ce aparțin acestei culturi, situate pe mal sau în insule, sînt în imediata apropiere a Dunării, ale cărei ape le acoperă în cea mai mare parte a anului și le fac astfel greu accesibile pentru cercetări.

Industria de piatră. Este în general săracă și se caracterizează prin utilizarea ca materie primă a două feluri de roci ; silexul și cuarțitul. Industria de silex este puțin mai bogată în prima etapă a culturii Schela Cladovei, fiind legată organic de către descoperitor de faza finală a romanello-azilianului din zonă, și devine din ce în ce mai săracă (pînă la dispariție) în etapele ulterioare, făcînd loc dezvoltării ample a prelucrării cuarțitului.

Industria de os. Este remarcabilă prin numărul și varietatea obiectelor confecționate îndeosebi din coarne de cerb și din colț de mistreț, între care trebuie menționate acele săpăligi, scormonitoare, plantatoare și chiar — după părerea lui V. Boroneanț — brăzdare primitive.

¹ V. Boroneanț, PZ, 45, 1970, 1, p. 1—25 ; idem, Dacia, N.S., 17, 1973, p. 5—38 ; același lucru l-au făcut și colegii iugoslavi pe malul drept al Dunării, cam în aceeași zonă, puțin mai în amonte, descoperind așezările de la Lepenski Vir, Vlasač, Padina și Hajdučka Vodenica, pe care le-au încadrat în cultura Lepenski Vir (avem în vedere numai descoperirile care au fost atribuite așa-numitului preneolitic) : Vezl Dragoslav Srejavici, *Lepenski Vir*, Belgrad, 1969 ; idem, ArchJug, 10, 1969, p. 13—21. Letića Zagorka, ArchJug, 10, 1969, p. 7—11 ; B. Iovanovic, ArchJug, 10, 1969, p. 23—38 ; idem, Starinar, 18, 1968, p. 181.

I Nivel de vetre Schela Cladovei (-1,73m)
II Nivel de vetre Schela Cladovei (-2,20m
locuința și -1,60m)

III Nivel de vetre Schela Cladovei (-1,90m
locuința)
IV Nivel de vetre Schela Cladovei (-1,57m-
-1,60m locuința)

V Nivel de vetre Schela Cladovei (-1,40m)
VI Nivel de vetre Schela Cladovei (-1,34m)
VII Nivel de vetre Schela Cladovei (-1,08m)

Strat aparținând culturii Coțofeni

Strat de pământ negru lutos (Schela Cladovei)

Strat de pământ cenușiu gălbui (Sălcuța)

Strat de pământ brun cu pete gălbui (Schela Cladovei)

Strat de pământ maroniu deschis (steril)

Strat de nisip fin galben deschis cu o creastă compactă
de carbonați deasupra. (La limita superioară Schela
Cladovei)

Strat de pământ maroniu închis (Starcevo-
Criș)

Colțul de SE al locuinței

Vatra

Gropi și chirpic (Sălcuța)

Vetre Schela Cladovei

Cărboni și pământ ars

Fig. 1. Ostrovul Corbului. Planul și profilul stratigrafic al secțiunii a XI-a.

Obiecte de artă și podoabă. Colecția de obiecte de artă și podoabă, caracteristică inițial romanello-azilianului de la Cuina Turcului, s-a îmbogățit odată cu descoperirea așezărilor de tip Schela Cladovei, care au oferit numeroase piese de acest tip. De menționat că pentru descoperitor arta — ca și industria de silex — constituie o dovadă în plus pentru originea culturii Schela Cladovei.

Locuințele. În aproape toate așezările de pe malul românesc al Dunării au fost sesizate urme vagi de locuințe de suprafață sau semi-bordeie, de formă aproximativ ovală, în cuprinsul cărora au fost descoperite mai multe vetre de foc. Cele mai numeroase și în același timp cele mai caracteristice pentru cultura Schela Cladovei sînt vetrele dreptunghiulare, uneori pătrate, cu o bordură de pietre mari, fie sub formă de dale („bucăți de roci exfoliate”), fie pietre mari de riu așezate pe cant. V. Boroneanț mai menționează și alte feluri de vetre : o vatră circulară la Icoana (orizontul 1 b) construită din câteva pietre de calcar dispuse în cerc, iar la Răzvrata (nivelul 2) și la Schela Cladovei vetre ovale pavate cu pietre de riu.

Economia. Este, se pare, cel mai important capitol privind activitatea purtătorilor acestei culturi. Pe lângă preocupările tradiționale, acelea de vîntor și pescar, se întrevăd — pe baza analizelor de sporopolen, a determinărilor osteologice și mai ales pe baza uneltelor de os scoase la iveală — unele încercări, unele modalități noi de procurare a hranei (un început de cultivare a plantelor).

Stratigrafie, periodizare, cronologie. Există unele dovezi stratigrafice care plasează cultura Schela Cladovei între așa numitul romanello-azilian și neoliticul timpuriu de tip Starcevo-Criș. Cea mai fericită situație a fost întîlnită în așezarea din Ostrovul Banului unde un strat de cultură de tip Schela Cladovei, cu două niveluri, suprapune două straturi romanello-aziliene și este acoperit de un strat Starcevo-Criș. Cele mai multe descoperiri fac însă dovada certă că această cultură este anterioară uneia din fazele de dezvoltare ale culturii Starcevo-Criș (vezi Icoana, Insula Banului, Schela Cladovei și Alibeg²).

S-a făcut și o periodizare a acestei culturi, e drept, mai puțin pe criterii stratigrafice și mai mult pe baza schimbărilor intervenite în morfologia inventarului arheologic, fiind împărțită de V. Boroneanț în patru etape³.

În ceea ce privește cronologia absolută, există două datări de radiocarbon, amîndouă pentru nivelul II de la Icoana : 8070 ± 130 (6120 î.e.n.) și 7760 ± 110 (5910 î.e.n.). Alte datări se referă la așa-numitul romanello-azilian de la Cuina Turcului; două pentru stratul inferior (Bln-803 : 10650 ± 120 î.e.n. și Bln-804 : 10100 ± 120 î.e.n.) și una pentru stratul

² V. Boroneanț, *op. cit.*, p. 19—20 (în acest articol face o periodizare „stricto sensu”, referindu-se de data aceasta numai la așezările susceptibile de a fi încadrate în noțiunea de cultura Schela Cladovei). Colegii iugoslavi dau un conținut mult mai larg acestei culturi și socotesc că atît așezările românești, cit și cele iugoslave aparțin uneia și aceleiași culturi, pe care o denumesc Lepenski Vir și o împart în aproximativ opt etape, începînd cu gravetianul din peștera Climente I și sfîrșind cu nivelul II de la Schela Cladovei.

³ Facem precizarea că această secțiune a fost deschisă de Marin Nica (care se ocupă de problemele neoliticului din zonă), la sugestia lui Petre Roman. Deci M. Nica este descoperitorul așezării de tip Schela Cladovei de la Ostrovul Corbului. Nu este mai puțin adevărat însă că această secțiune a fost săpată integral, stabilindu-se în același timp și stratigrafia, de către autorul acestor rînduri, în 1975.

superior (Bln—802 : 8175 ± 200 î.e.n.). Deci, un decalaj cronologic de aproximativ 2 000 de ani de care trebuie să ținem seama, chiar dacă nu avem încă o datare pentru cea mai târzie așezare romanello-aziliană (Ostrovul Banului de exemplu) și pentru cea mai timpurie etapă a culturii Schela Cladovei.

Acestea sînt, în linii generale, datele obținute pînă acum pentru cultura Schela Cladovei.

Revenind la descoperirile noastre, facem precizarea că așezarea de la Ostrovul Corbului este situată în afara defileului Dunării, în aval, la sud de Drobeta Turnu Severin și de stațiunea eponimă Schela Cladovei. După cum arată și numele, este vorba de o fostă insulă fluvială care cu cîteva decenii în urmă era cuprinsă între două brațe ale Dunării, numite de localnici Dunărea Mare și Dunărea Mică. Astăzi, în urma unui proces amplu de colmatare, unul din brațele fluviului a dispărut, unindu-se cu brațul de la nord într-un singur vad (regularizat de lucrările hidroenergetice de la Porțile de Fier).

Pentru așa-numitul epipaleolitic de tip Schela Cladovei de la Ostrovul Corbului a fost deschisă o secțiune (nr. 11 în planul general) de 32 m², amplasată la contactul dintre plaja actuală a Dunării și malul (înalt în această zonă de 1 m — 1,50 m) unei movile (o formă pozitivă de teren) cunoscută de localnici sub numele de „Cliuci”. Secțiunea — săpată numai parțial în 1973 — a fost lărgită în 1975 pentru îndreptarea profilului cu încă 10,50 m și a fost adîncită pînă la epuizarea tuturor straturilor arheologice pe întreaga suprafață.

Stratigrafia: 1). La bază, un depozit fluviatil de nisip argilos fin, galben deschis, cu nuanțe verzui, peste care se așternea o crustă compactă, dură, de circa 5 cm grosime, constituită din carbonații proveniți din spălarea lor din straturile superioare. La limita superioară a acestui depozit apare primul nivel aparținînd culturii Schela Cladovei.

2). Depozit intermediar de culoare brună cu pete gălbui (1,60—1,40 m) — Schela Cladovei.

3). Depunerea neagră lutoasă — Schela Cladovei (—1,40—0,95 m).

4). Depunere maroniu-închisă — Starcevo-Criș (—0,95—0,70 m).

5). Depunere maroniu-deschisă — steril (0,70—0,45 m).

6). Depunere cenușiu gălbuie — Sălcuța și izolat Coțofeni (cu o grosime variabilă din pricina eroziunii fluviatile inegale).

În centrul așezării (movilei), acolo unde depunerile sînt intacte, peste stratul Sălcuța se aștern, în ordine, un strat gros Coțofeni, un strat aparținînd epocii bronzului, locuire daco-romană, feudalism timpuriu etc.

Pentru cultura Schela Cladovei, stratigrafia este mai completă datorită prezenței unei locuințe (semi-bordei) descoperită chiar în secțiunea XI, folosită cu intermitențe în mai multe etape, de fiecare dată fiind construită, în etaje succesive, cîte o nouă vatră de foc (fig. 1).

În total, stratul de cultură Schela Cladovei, gros de circa 0,70 m (din care este exclusă adîncimea locuinței), numără 7 niveluri de locuire, fiecare nivel fiind marcat printr-o nouă construcție de vatră de foc.

Locuința. Dacă în celelalte așezări de tip Schela Cladovei urmele de locuință sînt destul de vagi, înserindu-se în forme mai mult sau mai puțin ovale ⁴, la Ostrovul Corbului au fost descoperite urmele clare ale unui semi-bordei de formă aproape dreptunghiulară, cu lungimea de circa 4,80 și lățimea de 3,20 m, avînd colțurile ușor rotunjite. Este adîncit cu aproximativ 0,55 m în depozitul de la bază de nisip argilos galben deschis. Delimitarea lui s-a făcut cu multă ușurință deoarece umplutura vinețiu negricioasă contrastează puternic cu pereții de culoare deschisă. Nisipul scos din groapă de către purtătorii culturii Schela Cladovei a fost depus numai pe latura de est, probabil pentru adăpost: peretele locuinței se înalță în această parte cu circa 0,30 m. Intrarea, în trepte, se făcea dinspre nord-est.

În cuprinsul locuinței au fost descoperite trei niveluri de vetre de foc. Primul nivel este situat pe fundul bordeiului, spre peretele dinspre sud, și este format din cîteva pietre de rîu arse, concentrate în jurul unor urme de arsură. Pietrele nu au o ordine anume deoarece se pare că au fost deranjate.

După această primă etapă de locuire, locuința a fost abandonată. temporar din pricina unor inundații care au umplut-o pe jumătate cu viituri negre vineții. Același grup uman, probabil, revine și construiește o nouă vatră de foc care s-a păstrat aproape în întregime. Are o formă oval-alungită (elipsoidală), cu o bordură din pietre mari de rîu (unele ating 0,40 m lungime) afundate pe jumătate în pămînt. Este lungă de circa 1,50 m (cea mai mare vatră descoperită în această secțiune) și are lățimea maximă de aproximativ 0,40 m. Pămîntul din jur și din interiorul ei este puternic ars și acoperit cu un strat gros de cărbuni și cenușă (fig. 2).

Noi inundații duc la o nouă abandonare a locuinței care este umplută. — de data aceasta pe trei sferturi — cu viituri neomogene.

În sfîrșit, locuința este ocupată pentru ultima dată, moment în care sînt amenajate două vetre de foc. Majoritatea pietrelor care formau bordura sînt împrăștiate, iar cele rămase pe loc indică două forme de vetre: una elipsoidală și alta circulară.

Cu acest ultim nivel de vetre, locuința este părăsită definitiv, urmele dispărînd probabil total deoarece un alt grup uman (aparținînd aceleiași culturi) poposește în acest loc și construiește un nou tip de vatră, bine-cunoscut în toate celelalte așezări de tip Schela Cladovei: o vatră dreptunghiulară, care suprapune parțial vechea locuință.

Alte vetre s-au descoperit în afara locuinței care împreună cu cele din interior fixează etapele de locuire și de dezvoltare ale culturii Schela Cladovei la Ostrovul Corbului.

Prima și cea mai veche vatră — după părerea noastră — este aceea situată la limita superioară a nisipului galben deschis, de la baza profilului (fig. 2). Are forma elipsoidală și este de dimensiuni mai mici decît cele, tot elipsoidale, din locuință. Este lungă de circa 1 m și are lățimea maximă de aproximativ 0,03 m. Pietrele care alcătuiesc bordura sînt mai mici și mai rare. Lîngă această vatră, spre sud, se află o groapă, o albiere, cu o

⁴ Ne referim numai la așezările de pe malul românesc al Dunării, așa cum ne-au fost prezentate de V. Boroneanț.

formă aproximativ ovală, cu un diametru de circa 0,75 m și adincă, în centru, de 0,32 m. Prezintă urme de ardere și resturi de cărbuni și cenușă.

Un alt nivel de vatră a fost descoperit la baza depozitului intermediar, brun cu pete gălbui, la 0,60 m distanță spre nord de vatra elipsoidală mai sus amintită.

Fig. 2. Ostrovul Corbului. Locuința cu complexul de vetre (în planul apropiat) și cea mai veche vatră de foc (în planul mai îndepărtat).

Este vorba de o vatră circulară, cu o bordură rară din pietre de râu, așezate, în cazul acesta, pe partea lată (nu pe muchie). Resturile de cărbuni și cenușă apar numai în perimetrul vetrei.

În continuarea depunerilor intermediare de culoare brună cu pete gălbui, între 1,60—1,40 m adincime, apar răspindite pietre de diferite dimensiuni între care unele mari, așezate pe partea plată. După știrbiturile de pe fața liberă, pare că au fost folosite ca nicovală, ca suport pentru spargerea oaselor, a semințelor sau la prelucrarea cuarțitului.

La baza depozitului negru lutos, la 1,40 m adincime⁵, s-au descoperit două vetre de foc dreptunghiulare; despre una din ele am amintit mai înainte, arătând că acoperă parțial vechea locuință. Deci abia la acest nivel apar la Ostrovul Corbului vetrele care ne-au fost prezentate drept caracteristice culturii Schela Cladovei. La Ostrovul Corbului aceste

⁵ În general, adincimea vetrelor a fost luată de la nivelul inferior al stratului de arsură și nu după cel al pietrelor, cu dimensiuni variabile.

vetre, lungi de 1—1,10 m și late de circa 0,40 m, au o bordură densă (sudată) construită din pietre mari, alese în așa fel încît să aibă muchiile cît mai drepte (uneori sînt folosite — mai ales la capetele vetrelor — plăci de gresii sau „roci exfoliate” după cum le numește V. Boroneanț) pentru ca legătura dintre ele să fie cît mai strînsă. Ca și în cazul vetrelor elipsoidale, și în aceste vetre apar urme puternice de arsură nu numai în interior, ci și în afara bordurii, pe o arie destul de largă (circa 0,70 m de jur împrejur). La acest nivel apar și urmele unei vetre circulare.

În profilul peretelui de sud, în dreptul caroului 6, la o adîncime cuprinsă între 1,35—1,25 m se vede conturul unei alte vetre de formă rectangulară, iar alături în interiorul secțiunii se afla o vatră circulară.

În sfîrșit, la circa 1,08 m adîncime, apare ultimul nivel, marcat de două vetre rotunde, pavate cu pietre mai mici, așezate cu partea netedă în sus. Astfel de vetre a descoperit și V. Boroneanț la Răzvrata și la Schela Cladovei.

De la acest ultim nivel de vetre în sus, pînă la circa 0,96 m apar numai pietre răvășite împreună cu oase întregi sau sparte, cuarțite etc.⁶.

Cam de la aceeași adîncime încep să apară primele fragmente ceramice ale culturii Starcevo. Deci nu există nici o întrerupere între cultura Schela Cladovei și neoliticul de tip Starcevo-Criș.

În total la Ostrovul Corbului au fost identificate șapte niveluri de vetre de foc, însemnînd tot atîtea etape de locuire. Celelalte dovezi de cultură materială scoase la iveală la Ostrovul Corbului nu se deosebesc, decît cu unele excepții, de cele descoperite în așezările de tip Schela Cladovei și care ne sînt în mare parte cunoscute din lucrările lui V. Boroneanț.

La Ostrovul Corbului industria de piatră este foarte săracă din pricina utilizării în exclusivitate a cuarțului și cuarțitului și a anumitor gresii, material cu totul impropriu pentru o prelucrare îngrijită (controlabilă). Nu se poate vorbi de o tehnologie anume, ci de un debitaaj anarhic în care arareori se mai întrevăd unele elemente de cioplire bipolară aplicată însă dificil la pietrele de rîu, din cuarț și cuarțit. Tipologic, abia pot fi enumerate cîteva forme de unelte: piese de tip „esquillées” (cele mai numeroase) (fig. 3/4, 5), diferite tipuri de „raclettes” și cîteva racloare și vîrfuri atipice musteroide. Mai sînt de menționat cîteva percutoare și cîteva bucăți de gresie alungite, șlefuite la ambele capete prin utilizare (fig. 4/5).

La Ostrovul Corbului — și acest fapt dorim să-l subliniem în mod deosebit — nu a fost utilizat silexul. Nu poate fi invocată lipsa acestei roci în zonă, intrucît în stratul neolitic silexul apare destul de frecvent.

Dacă în ceea ce privește industria de piatră există această deosebire (lipsa silexului), industria de os este absolut identică cu aceea din celelalte așezări de tip Schela Cladovei. Aceleași coarne de cerb cu vîrfurile prelucrate printr-o despicătură piezișă și șlefuită sau coarne de cerb perforate (unele cu două găuri) și cu un ram sau două prelucrate în maniera celor de mai sus, aceleași vîrfuri sau sule zvelte, bine lustruite și, bineînțeles, aceleași

⁶ Trebuie menționate de asemenea urmele a trei vetre de foc (porțiuni cu arsură puternică, cu mult cărbune) fără bordură de pietre, una la adîncimea de 1,34 m și două la 1,08 m. Mai facem precizarea că în nota de față nu ne ocupăm — deocamdată — de rostul acestor vetre de foc cu forme, dimensiuni și sisteme de construcție variabile.

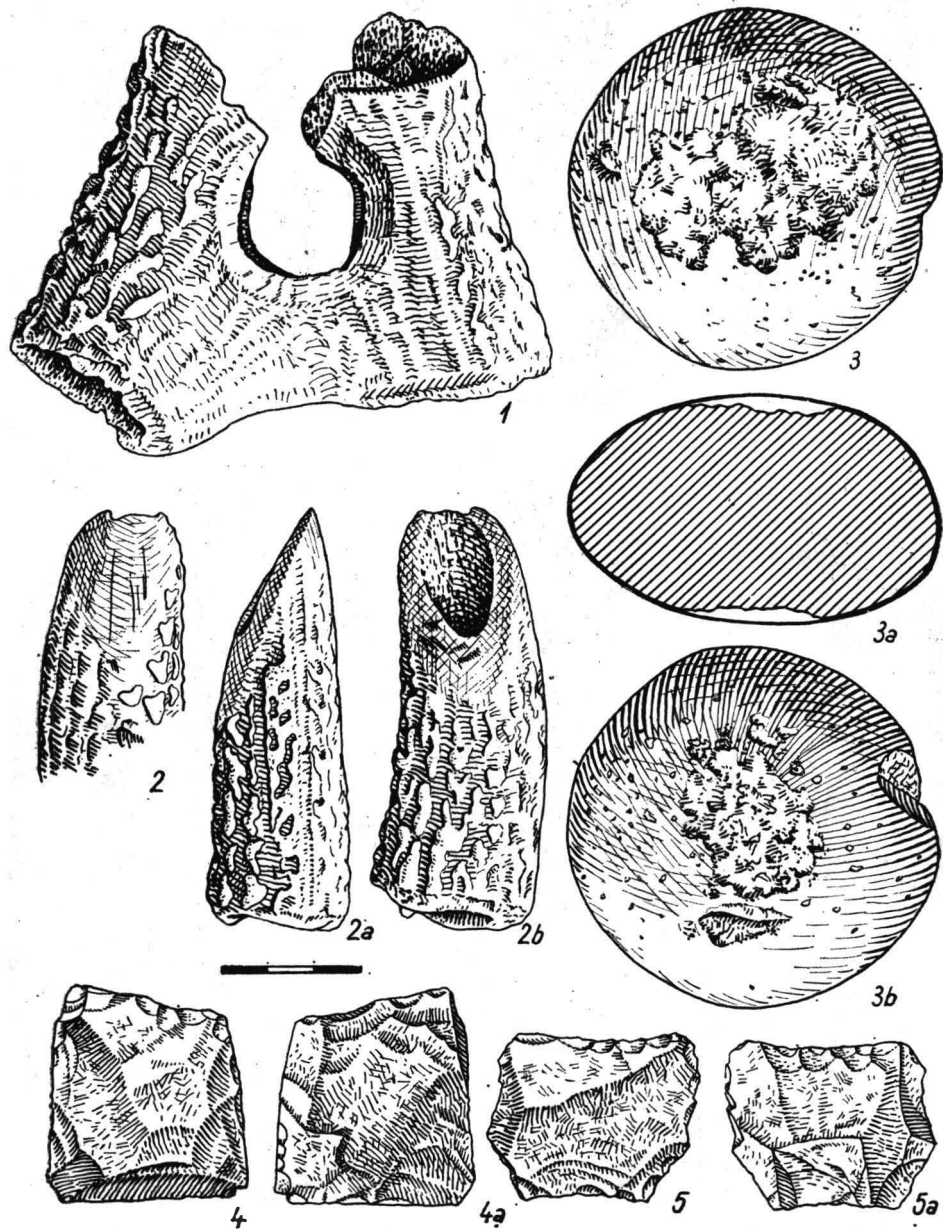

Fig. 3. Ostrovul Corbului. 1,2 Obiecte din coarne de cerb; 3 percutor; 4,5 piese de tip „esquillées” din cuarțit.

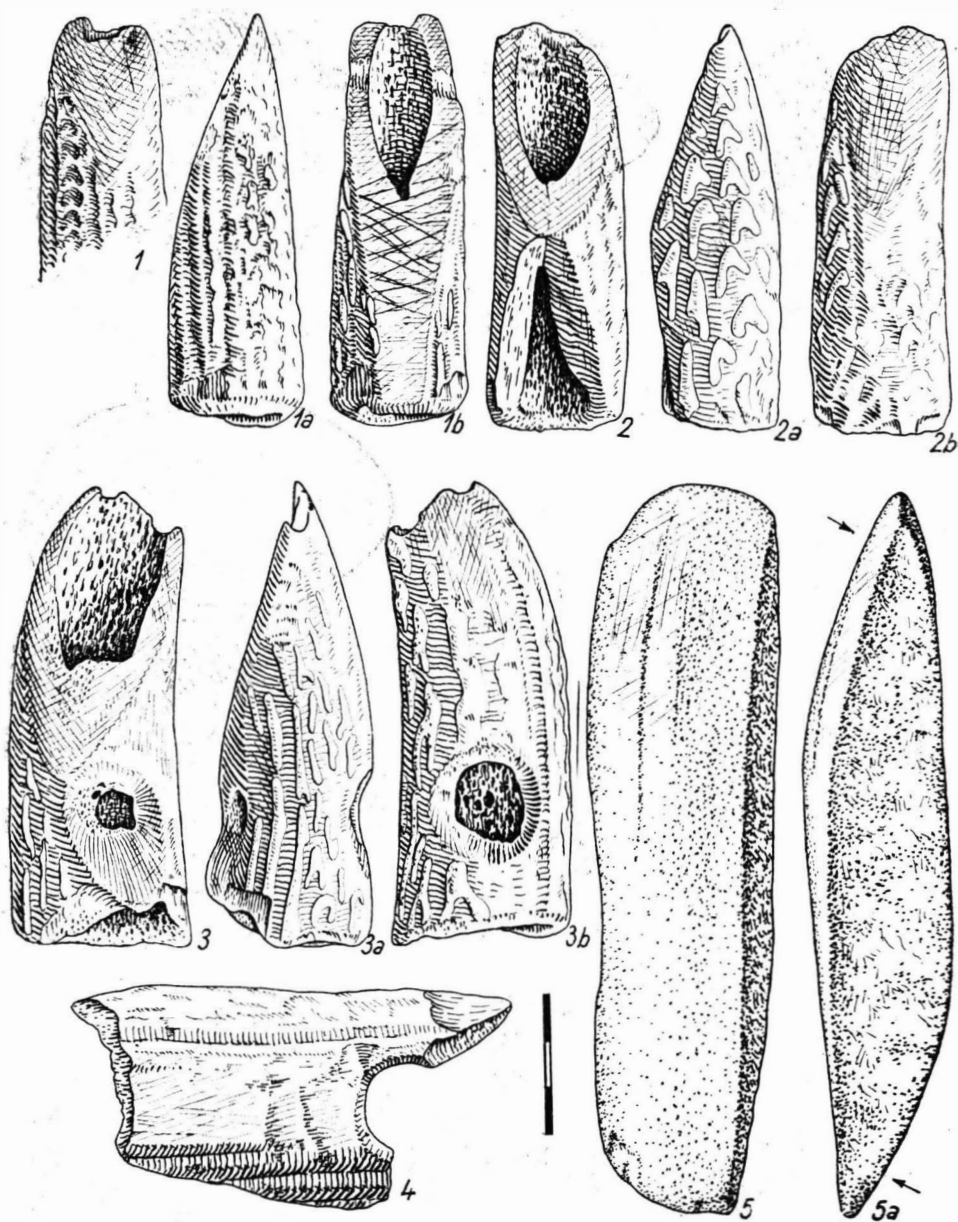

Fig. 4. Ostrovul Corbului. 1—4 Obiecte din coarne de cerb; 5 gresie alungită cu capetele șlefuite prin întrebuințare.

așchii de colț de mistreț anume pregătite pentru a fi folosite la tăiat și răzuit (fig. 3/1, 2; 4/1—4).

În ceea ce privește arta, la Ostrovul Corbului se manifestă foarte timid, fiind exprimată numai de niște incizii fine, în rețea, pe partea activă a două săpăligi din corn de cerb descoperite la nivelul vetrelor rectangulare. De asemenea, trebuie menționată prezența destul de frecventă a ocrului roșu și a unor pietre de gresie, rotunde sau ovale, vopsite uneori cu ocrul. Unele prezintă pe fețele largi niște gropițe, mici alveolări, plasate simetric pe ambele fețe. Aceste pietre, specifice numai culturii Schela Cladovei, apar de obicei în preajma vetrelor de foc. Este foarte greu să li se stabilească funcționalitatea; se pare, ipotetic, că n-au avut o utilizare casnică ci, mai degrabă, una legată de un anumit ritual.

În afara acestor dovezi arheologice, trebuie să mai menționăm numeroasele resturi menajere: scoici, melci, oase de pește, foarte multe oase sparte de cerb, mistreț, lup, urs, pisică sălbatică, jder, bursuci, ciine etc., precum și un craniu întreg de bour.

Deci, rezumind datele și punind față în față descoperirile de la Ostrovul Corbului și cele din celelalte așezări de tip Schela Cladovei, facem următoarele constatări:

1. La Ostrovul Corbului nu există industrie de silex.
2. Manifestările artistice apar tirziu și se manifestă timid, făcând dovada unor eventuale influențe.
3. Stratigrafia este mult mai completă decît în toate celelalte așezări luate la un loc. La Ostrovul Corbului au fost descoperite cel puțin trei etape mai vechi decît cele stabilite pînă acum în toată aria culturii Schela Cladovei.

Acestea sînt cele mai importante date obținute prin săpăturile de la Ostrovul Corbului, date care pun — după părerea noastră — într-o nouă lumină originea culturii Schela Cladovei.

În lucrările sale V. Boroneanț lasă să se înțeleagă că în zona Porților de Fier a existat o evoluție în lanț a culturilor începînd cu gravetianul final și sfîrșind cu neoliticul timpuriu⁷. Se afirmă de exemplu că așezarea din peștera Climente II ar marca trecerea de la gravetian la romanello-azilian. Nu putem fi de acord cu această opinie în primul rînd pentru că între gravetianul din peștera Climente I (singura descoperire de acest fel din zonă și aceasta foarte săracă și de scurtă durată) și romanello-azilianul din zonă nu poate fi nici un fel de legătură⁸, iar în al doilea rînd, judecînd după materialul arheologic scos la iveală, așezarea din peștera Climente II nu poate fi atribuită decît tot așa-zisului romanello-azilian, asemănător celui de la Cuina Turcului, poate cu un plus de lame „à dos abattu”. De fapt, despre o astfel de posibilitate de transformare a gravetianului final pe teritoriul țării noastre în culturi epipaleolitice (mezolitice) am mai avut prilejul să scriem⁹ în legătură cu posibilitatea dezvoltării tardenoazianului de tip

⁷ V. Boroneanț, PZ, 45, 1970, 1; idem, Dacia, N.S., 17, 1973.

⁸ Este vorba de un gravetian care se caracterizează printr-o serie de virfuri cu rețușe semiabrupte pe fața plană (poințe de Laugerie-Basse), elemente cu totul noi pe teritoriul țării noastre și care dispar fără să mai lase nici o urmă în culturile care urmează (vezi: V. Boroneanț, RevMuz, 5, 1968, 6, p. 542—546).

⁹ Florea Mogoșanu, SCIV, 15, 1964, 3, p. 346—347.

nord pontic din epigravetianul (gravetianul final) din nord-estul țării. Atunci arătam că nu există nici o dovadă arheologică care să ateste această evoluție pe teritoriul României și că asemenea situații sînt specifice regiunilor de coastă¹⁰. Cercetările lui M. Brudiu din ultimii ani în sudul Moldovei, unde a descoperit cele mai multe așezări epigravetiene (unele din ele foarte tirzii) și tardenoaziene, confirmă pe deplin afirmația noastră: nicăieri nu a fost descoperită o situație stratigrafică, o mărturie în sprijinul dezvoltării locale a tardenoazianului din epigravetian, ci numai eventual situații de paralelism, de contemporaneitate¹¹.

O ipoteză asemănătoare a fost emisă de V. Boroneanț în legătură cu originea culturii Schela Cladovei, sugerindu-ne posibilitatea dezvoltării ei din romanello-azilian. În sprijinul acestei ipoteze sînt aduse descoperirile de la Veterani-terasă, unde se constată un amestec de elemente romanello-aziliene cu cele specifice culturii Schela Cladovei, și așezarea de la Ostrovul Banului, unde s-a observat o trecere gradată între aceste culturi.

Nici în acest caz nu putem fi de acord cu opinia descoperitorului, deoarece datele oferite de săpăturile de la Ostrovul Corbului nu confirmă această situație.

Așa cum s-a arătat, la Ostrovul Corbului nu există industrie de silex, iar obiectele cu reprezentări cvaziartistice apar tirziu, sînt puține și neconcludente. Deci, argumentul potrivit căruia cultura Schela Cladovei, în etapa sa inițială, ar fi moștenit, printr-o legătură filogenetică, aceste elemente de la culturile anterioare nu se adevărește la Ostrovul Corbului. De fapt, în treacăt fie spus, industria de silex din prima etapă a culturii Schela Cladovei este atît de săracă și de necaracteristică, încît nu poate fi legată de aceea atît de bogată și de diversificată a romanello-azilianului.

Se întîmplă uneori cînd se petrec schimbări în utilajul unei culturi în funcție de anotimp, care implică adeseori și schimbarea mediului de locuire (a mediului ambiant), cu toate consecințele care decurg din această situație (aici însă nu este cazul).

Nici arta, ușor transmisibilă, nu constituie un argument prea convingător. Autorul — după părerea noastră — nu ține seamă decît de unele elemente de decor comune ambelor culturi, dar nu și de cele care, în chip evident, le deosebesc¹².

Argumentul cel mai convingător însă îl constituie stratigrafia de la Ostrovul Corbului, deoarece cele trei orizonturi inferioare se substituie (corespund stratigrafic) nivelelor romanello-aziliene tirzii din care se presupune că a izvorît cultura Schela Cladovei.

¹⁰ Vezi : H. Breuil, R. Lantier, *Les Hommes de la pierre ancienne*, Paris, 1959, p. 226 ; P. I. Boriskovski, SCIV, 15, 1964, 1, p. 5—17.

¹¹ M. Brudiu, *Paleoliticul superior și epipaleoliticul din Moldova*, București, 1974.

¹² În acest sens, este interesantă remarca cercetătoarei Letița Zagorka asupra deosebirilor dintre maniera de ornamentare a obiectelor din nivelurile Ia și Ib de cele din nivelurile II și III din așezarea de la Vlasac. Nivelurile Ia și Ib sînt omologate cu romanello-azilianul de la Cuina Turcului, orizonturile IIa și IIb. Spre deosebire însă de utilajul de la Cuina Turcului cu un inventar de unelte și așa destul de eterogen, la Vlasac lipsesc unele piese dar apar trapezele, care nouă ni se par mult mai tirzii (?) (la Cuina Turcului apar doar niște piese trapeziforme). După părerea noastră numai nivelurile II și III de la Vlasac pot fi apropiate de cultura Schela Cladovei.

Deci, ni se pare mult mai firesc să admitem că această nouă cultură are o origine cu totul deosebită. Descoperirile de la Ostrovul Corbului ne arată în chip neîndoielnic care este conținutul real, nealterat, al acestei culturi sau, mai precis, ce s-a înțeles la început, în clipa în care a fost descoperită așezarea eponimă, prin crearea acestui nou termen, cultura de tip Schela Cladovei.

În legătură cu originea mai îndepărtată a acestei culturi, amintim că, în urmă cu câțiva ani, am emis ipoteza că ea ar putea să reprezinte ecouri întârziate ale culturilor pe cuarț și pe cuarțit cantonate fie în peșteri (dintre care două se află chiar în zona Porților de Fier — Peștera Hoților de la Băile Herculane și peștera Climente I), sub forma unui mustertian întârziat, fie în aer liber, pe terase, dezvoltându-se în paralel cu alte culturi ale paleoliticului superior, pînă în pragul holocenului¹³.

Ipotetic, s-ar putea admite că aceste populații, care au gravitat multă vreme spre regiunile montane, au coborît la nivelul culturii Schela Cladovei, în condițiile noi ale mediului ambiant, în această parte a văii Dunării. Evident că este vorba de o ipoteză (chiar dacă supraviețuirea acestei culturi pe cuarțit în zonă este reală) formulată cu scopul de a găsi o explicație apariției cu totul singulare în ansamblul ei, a acestei culturi în acest segment al Dunării.

A fost probabil vorba de un proces — așa cum ne este el sugerat de anumiți cercetători reputați — prin care se trece treptat de la exploatarea întâmplătoare a mediului înconjurător, de la un nomadism întâmplător, la concentrarea energiilor într-o zonă limitată care va duce în chip firesc la o anumită stabilitate, la o sedentarizare și gradat — parcurgîndu-se mai multe etape intermediare, în care se schimbă relația om-animal-plantă — la domesticirea plantelor și animalelor¹⁴. Cu alte cuvinte, ar fi vorba de o trecere treptată de la economia de „prădători” a paleoliticului la aceea de producători de hrană (la cultivarea plantelor și domesticirea animalelor)¹⁵. Astfel stînd lucrurile, se pune întrebarea dacă această cultură mai poate fi socotită epipaleolitică, noțiune care se referă la acele populații care prin preocupările lor și prin modul lor de viață rămîn continuatoare directe ale celor din paleoliticul superior, neschimbîndu-și calitatea de vînători, pescari și culegători. Evident că nu, dacă admitem că purtătorii acestei culturi au fost cultivatori de plante. Ni se pare mult mai logic să atribuim această cultură mezoliticului, dar așa cum este el înțeles de prof. André Leroi-Gourhan, ca centru dinamic de invenție în care omul crează și nu împrumută noi mijloace pentru obținerea hranei¹⁶.

O altă problemă care s-a ivit în legătură cu această cultură este aceea privind contactul cu primii neolitici din zonă, sau, mai precis, care a fost soarta comunităților de tip Schela Cladovei? S-a ajuns oare ca această cultură să se transforme treptat într-un neolitic deplin constituit, cu toate atributele pe care le implică această noțiune?

¹³ Florea Mogoșanu, SCIV, 19, 1968, 2, p. 303—311.

¹⁴ E. S. Higgs, M. R. Jarman, *Antiquity*, 43, 1969, 169, p. 31—41.

¹⁵ André Leroi-Gourhan, *La Préhistoire*, Presses Universitaires de France, Paris, 1968, 9, 140—143.

¹⁶ *Ibidem*.

V. Boroneanț, potrivit concepției sale după care în zona Porților de Fier am avea de-a face cu o evoluție neîntreruptă a unei culturi care începe cu gravetianul final și sfârșește în neolitic, lasă să se înțeleagă că la Alibeg (com. Pescari, jud. Caraș Severin), într-o ultimă etapă a culturii Schela Cladovei, încep să apară, să ia naștere, elementele neolitice de tip Starcevo-Criș (topoare șlefuite și ceramică).

Într-adevăr, s-ar putea spune că și la Ostrovul Corbului a fost întilnită o situație asemănătoare, unde — așa cum s-a arătat — stratul de cultură Starcevo-Criș acoperă direct ultima etapă a culturii Schela Cladovei¹⁷. După părerea specialiștilor, este însă vorba de o etapă destul de târzie a culturii Starcevo¹⁸.

Fig. 5. Ostrovul Corbului. Scheletul din mormintul nr. 2 cu o puternică lovitură în ceafă.

Mai important ni se pare însă faptul că acest ultim nivel Schela Cladovei ne oferă o situație cu totul deosebită față de celelalte inferioare: prezența a trei schelete umane a căror moarte s-a petrecut în chip violent. Este vorba de un schelet de adult așezat într-o poziție șezînd mult ghemuită, cu o puternică lovitură în ceafă (cu o parte din occipital și din temporal mult încovoiată înăuntru) (fig. 5), un schelet de copil, mai răvășit, care pare că a avut aceeași poziție șezînd-ghemuită (tibiile au fost găsite în poziție verticală) cu o lovitură în zona toracelui și, în sfîrșit, o femeie cu un copil în brațe, lapidată (în jurul și deasupra scheletelor au fost găsite numeroase pietre, unele din ele mari, care i-au distrus femeii maxilarul inferior, o parte din torace și din bazin). Dacă ultimul cuplu de schelete poate fi interpretat și altfel, celelalte două s-au toate la un loc ne îngăduie să admitem că în acest ultim nivel Schela Cladovei s-au petrecut evenimente dramatice, determinate tocmai de contactul cu purtătorii culturii Starcevo.

Acceași situație a fost întilnită și în stațiunea eponimă de la Schela Cladovei (scheletele a doi indivizi a căror moarte a fost provocată prin săgetare)¹⁹, care — după V. Boroneanț — aparține tot unei etape târzii a acestei culturi. Deci, pe temeiul acestor date se poate trage concluzia că

¹⁷ Gropile culturii Starcevo-Criș, foarte largi la gură și cu o formă neregulată, se adîncesc restringîndu-și treptat volumul sub forma unui con pînă dîncolo de straturile aparținînd culturii Schela Cladovei pe care le deranjează, făcînd foarte dificilă stratigrafia. O mică neatenție poate duce la interpretări cu totul greșite în ceea ce privește conținutul cultural.

¹⁸ După părerea lui Marin Nica, care se ocupă cu problemele neoliticului de la Ostrovul Corbului, este vorba de Starcevo III.

¹⁹ Dardu Nicolăescu-Plopșor, *Annuaire roumain d'anthropologie*, 13, 1976, p. 3-5.

raporturile dintre ultimii purtători ai culturii Schela Cladovei și primii neolitici sosiți în zona Porților de Fier nu au fost de înrudire, de conviețuire, ci unul violent care pune capăt — și acest lucru este evident — culturii mezolitice de tip Schela Cladovei.

Despre posibilitatea dezvoltării unui neolitic de început pe teritoriul României, pe baza unui fond mezolitic sau epipaleolitic am mai avut prilejul să scriem când ne-am ocupat de descoperirile de la Lapoș (Mizil)²⁰. Constatam atunci că în sudul României, în Muntenia și Banat, există mai multe ateliere mari pentru prelucrarea silexului local a cărui exploatare a început la sfârșitul paleoliticului superior și a continuat cu intensitate crescândă — în condițiile noi ale mediului natural, create la începutul post-glaciarului — și prin crearea unei industrii macrolitice în epipaleolitic. Este vorba de o exploatare îndelungată a zăcămintelor de silex, care presupune o anumită stabilitate a populațiilor respective, un început de sedentarizare, și, implicit, o tendință gradată — ținând seama de vremurile la care ne referim — de neolitizare (presupunind un început de cultivare a plantelor), tendință care a rămas însă neimplinită, fiind anulată de pătrunderea pe teritoriul țării noastre a neoliticului pe deplin constituit. Ceea ce admitem atunci ipotetic, în lipsa unor probe materiale, ni se pare că în cazul culturii Schela Cladovei capătă mult mai multă consistență, deoarece trebuie să mărturisim că sintem convinși că V. Boroneanț a descoperit pe valea Dunării, zona Porților de Fier, dovezi incontestabile privind începutul cultivării plantelor. Nu poate să existe nici o îndoială că acele coarne de cerb prelucrate au fost folosite ca săpăligi, plantatoare și chiar brăzdare primitive. Analizele palinologice efectuate asupra coprolitelor din mai multe așezări de tip Schela Cladovei au stabilit prezența unor graminee de tip cerealis de dimensiuni mari, ceea ce indică un anumit stadiu de domesticire (cultivare)²¹. Determinările paleontologice indică de asemenea (vezi schimbările intervenite în relațiile om-animale) o protejere a vinatului din zonă printr-o omorire selectivă (sint vinate mai ales animale bătrâne sau puii) și un început de domesticire (ciinele și, probabil, porcul)²².

În aceasta constă, în fond, importanța descoperirilor lui V. Boroneanț. Cit privește datele oferite de săpăturile noastre de la Ostrovul Corbului, fără îndoială că de unele va trebui obligatoriu să se țină seama (mai ales în ceea ce privește originea și sfârșitul acestei culturi), altele însă, însemnând doar opinii personale, lăsând loc suficient și pentru alte interpretări.

LE MÉSOLITHIQUE D'OSTROVUL CORBULUI, UN NOUVEL ÉTABLISSEMENT DE TYPE SCHELA CLADOVEI

RÉSUMÉ

Une nouvelle culture, nommée d'après la station éponyme Schela Cladovei, a été découverte récemment dans le sud-ouest de la Roumanie (dans le défilé des Portes de Fer du Danube). Chronologiquement, elle

²⁰ Florea Mogoșanu, SCIV, 15, 1964, 3, p. 337—350.

²¹ Marin Cărciumaru, Dacia, N.S., 17, 1973, p. 53—60.

²² Al. Bolomey, Dacia, N.S., 17, 1973, p. 41—52.

date (d'après le C₁₄) des 7e et 8e millénaires av.n.è. et présente, suivant l'inventeur, les caractéristiques suivantes : une industrie lithique pauvre, parce qu'employant de préférence le quartz et le quartzite (bien qu'au cours d'une première étape le silex ait été également utilisé) ; en échange, une industrie de l'os fort riche et diversifiée, produisant entre autres des instruments destinés à la culture des plantes (serfouettes, plantoirs, socs primitifs, etc.) ; l'aménagement d'âtres rectangulaires (les plus typiques) ou ronds avec une bordure de grands galets ; dans certains établissements de cette culture on a découvert des objets d'art ou de parure en os décorés avec soin.

Dans les ouvrages publiés jusqu'à ce jour au sujet des nouvelles trouvailles de la zone des Portes de Fer, on a tendance à croire à l'évolution d'une seule et même culture, qui a ses commencements dans le Gravettien final de la grotte Climente I et qui s'achève par le Néolithique de type Starčevo-Criș d'Alibeg. La culture de Schela Cladovei, par exemple, se serait développée à partir du Romanello-Azilian découvert dans la zone, l'argument invoqué à l'appui de cette hypothèse étant l'existence d'une industrie du silex et d'objets d'art et de parure.

L'auteur décrit, dans cet ordre d'idées, une découverte qui met dans une lumière nouvelle l'origine et le contenu de cette culture. Il s'agit du site d'Ostrovul Corbului, qui se trouve en aval du défilé des Portes de Fer et où l'on a identifié sept étapes de développement de la culture de Schela Cladovei (dont chacune est marquée par la construction d'un nouvel âtre) ; trois d'entre elles précèdent tout ce qui a été découvert jusqu'à ce jour dans l'aire de cette culture. Les découvertes en question fournissent une série de données nouvelles, à savoir : seuls le quartz et le quartzite étaient utilisés ; l'industrie de l'os est en tous points semblable à celle de la culture de Schela Cladovei ; l'art se manifeste timidement par quelques incisions réticulées sur la partie active de deux serfouettes ; les premiers âtres rectangulaires, considérés comme caractéristiques pour cette étape, n'apparaissent à Ostrovul Corbului qu'au niveau IV, étant précédés par des âtres ellipsoïdaux ; le dernier niveau est directement recouvert par une étape déjà évoluée du Néolithique du type Starčevo-Criș ; dans ce même dernier niveau on a découvert quelques squelettes humains d'individus morts de mort violente.

En se fondant sur les nouvelles données fournies par les fouilles d'Ostrovul Corbului, l'auteur arrive aux conclusions suivantes :

— La culture de Schela Cladovei a une tout autre origine que les autres cultures découvertes dans ce segment de la vallée du Danube : à titre d'hypothèse, on peut admettre une survivance des cultures du quartz et du quartzite de la fin du Paléolithique supérieur et de l'Épipaléolithique, spécifiques de cette zone.

— On est en présence du groupe humain le plus puissant et le plus nombreux de la région, qui polarisera toutes les énergies humaines intégrées dans le système écologique spécifique pour le défilé des Portes de Fer durant le post-glaciaire, vers le progrès.

— Par leur capacité d'invention (les premiers instruments agricoles), les représentants de cette culture appartiennent au Mésolithique.

— La tendance de néolithisation de la culture de Schela Cladovei est annulée par la pénétration dans la zone d'un Néolithique pleinement constitué, de type Starčevo-Criș ; le contact entre ces cultures n'a pas été — selon toutes les apparences — une relation de parenté et de coexistence, mais un affrontement violent.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. Ostrovul Corbului. Plan et profil stratigraphique de la section XI.

Fig. 2. Ostrovul Corbului. L'habitation renfermant un ensemble d'âtres (au premier plan) et l'âtre le plus ancien (en arrière-plan).

Fig. 3. Ostrovul Corbului. 1,2 Objets en corne de cerf ; 3 percuteur ; 4,5 pièces du type « esquillées » en quartzite.

Fig. 4. Ostrovul Corbului. 1—4 Objets en corne de cerf ; 5 queue allongée aux extrémités polies par l'usage.

Fig. 5. Ostrovul Corbului. Lesquelette de la tombe n° 2, présentant un coup violent dans la nuque.